

JORNADA D'ESTUDI «LA FALSIFICACIÓ DE MONEDA
A LA CATALUNYA DEL SEGLE XIX», BARCELONA, PALAU
NACIONAL DE MONTJUÏC, MUSEU NACIONAL D'ART
DE CATALUNYA, 14 DE DESEMBRE DE 2011

La celebració de l'exposició «La moneda falsa. De l'antiguitat a l'euro», presentada a la sala d'exposicions temporals del Gabinet Numismàtic de Catalunya (GNC), al Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC), entre l'11 de juny de 2010 i el 8 de gener de 2012, ha contribuït a posar en valor i en el centre de l'atenció historiogràfica el fenomen de la falsificació de moneda.

L'exposició, com és natural, també ha tingut en compte, en la construcció del seu discurs, els aspectes jurídics relacionats amb la protecció de la moneda i, en correlativa conseqüència, amb la persecució de la seva falsificació, tant en la seva presentació museològica com, especialment, en la publicació del seu catàleg, en el qual han participat diversos historiadors del dret. És per aquesta raó que queda justificada la publicació de la crònica que el lector té a les mans en aquesta tribuna jurídica.

Una de les conseqüències directes de l'interès que l'exposició ha despertat ha estat l'aflorament d'un conjunt de materials diversos, inèdits o molt poc coneguts, vinculats a la fabricació de moneda falsa a la Catalunya vuitcentista i conservats en els dipòsits de diversos museus del Principat. La cloenda de la mostra ha semblat el moment idoni per a impulsar l'estudi i la difusió d'unes peces fetes sortir a la llum que han d'ajudar a conèixer el fenomen en un període poc estudiat i amb molt de potencial. És en aquest context que el GNC del MNAC ha impulsat, amb la col·laboració de diversos investigadors d'institucions acadèmiques i museístiques, l'organització de la Jornada d'Estudi «La falsificació de moneda a la Catalunya del segle XIX», coordinada pel comissari de l'exposició, Albert Estrada-Rius, amb l'objectiu final d'aportar una mica més de llum a un període en el qual la falsificació monetària va tenir un paper rellevant que encara no ha estat valorat en la seva justa mesura.

La jornada d'estudi que es comenta neix, doncs, en el context de les activitats dinamitzadores que tota exposició ha de promoure amb objectius diversos. És a dir, des de la important tasca de difusió d'un patrimoni i la projecció d'uns continguts al públic, fins a l'esperonament de la recerca en àmbits vinculats al tema triat per a l'exposició. En aquest sentit, la Jornada ha sorgit com una manifestació d'aquest segon tipus d'iniciativa, atès que, arran de l'interès suscitat per la mostra, com ja s'ha assenyalat, s'ha començat a identificar-se un patrimoni inèdit custodiat en diverses institucions museístiques del país, així com la potencial riquesa de fonts i la correlativa manca d'estudis sobre el desenvolupament del fenomen a la Catalunya del segle XIX.

La Jornada, dividida en dues parts temàtiques, es va celebrar el passat 14 de desembre de 2011 a la sala de seminaris del GNC del MNAC, a la seva seu del Palau Nacional. La primera sessió és la que va tenir un contingut jurídic més gran. Elena Rosselló, professora de l'Àrea d'Història del Dret i de les Institucions de la Universitat Pompeu Fabra, va obrir la Jornada amb l'exposició «El delictes de falsificació de moneda en el marc legal espanyol del segle XIX», que va estudiar el tractament legislatiu del tipus penal resultant en la successió de codis penals i es va centrar, especialment, en les discussions parlamentàries del tenor del primer Codi Penal, de 1822.

El doctor Juan Marcos Estaran, membre, com la ponent anterior, del Grup de Recerca Consolidat Interuniversitari del Seminari d'Història del Dret Josep M. Font Rius, va fer una intervenció, complementària de l'anterior, que va tractar el tema de l'aplicació del dret. En aquest sentit, la seva comunicació, «La falsificació de moneda en els processos de l'Audiència Criminal de Manresa (1883-1892)», va presentar els processos sobre aquesta matèria que va poder descobrir i estudiar durant el procés de redacció de la seva tesi doctoral, inèdita, i que es relacionen amb les investigacions sobre l'Audiència Criminal de Reus en el mateix període publicades per l'investigador Alberto Díaz Foz.

La primera sessió es va tancar amb una comunicació conjunta de María José Morales i Albert Estrada-Rius en la qual es van presentar els resultats d'una recerca d'hemeroteca. En concret, el buidatge de les notícies publicades al diari *La Vanguardia* sobre el tema esmentat en el període 1883-1892, tal com anunciava el títol de la intervenció: «El reflex del delictes de falsificació de moneda a la premsa de la Restauració: l'exemple de *La Vanguardia*». Els resultats van posar de manifest la riquesa, tant quantitativa com qualitativa, d'aquesta font i la seva utilitat per a comprendre l'abast d'un fenomen molt arrelat i freqüent. I encara més si tenim en compte la pèrdua d'arxius judicials i policials de l'època i, per tant, el caràcter supletori de la premsa en molts aspectes.

La segona sessió es va centrar principalment en la presentació de diverses evidències materials de la falsificació monetària i duia el títol genèric «La fabricació de moneda falsa: noves evidències materials». Les dues primeres comunicacions van tractar del lloc de comissió del delictes, identificat pel treball arqueològic en forma de documentació de tallers. Imma Gimferrer, directora del Museu de Premià de Dalt, va començar aquesta part amb una dissertació centrada en la troballa de les restes d'un taller falsari descobert al terme municipal de Premià de Dalt. El taller estava ubicat en una cova subterrània, excavada artificialment al subsòl, en la qual es van poder identificar els espais de treball i de la qual es van poder recuperar diversos fragments de planxa retallada, cospells sense encunyar i algunes peces encunyades, d'entre les quals destaca una peça francesa falsa. L'excavació del jaciment també va permetre veure les restes dels espais on s'ubicaven

les màquines de fabricació. Aquestes últimes, segurament, van ser retirades en el moment del desmantellament del taller.

Els arqueòlegs Maria Clua, adjunta a conservació del GNC del MNAC, Joan Daura i Montserrat Sanz, membres del Grup de Recerca del Quaternari de la Universitat de Barcelona, van presentar la interpretació d'un conjunt de restes metàl·liques localitzades a l'anomenada Cova de l'Avi, a Vallirana, en la comunicació titulada «El taller falsari de la Cova de l'Avi, a Vallirana». El material recuperat —retalls de planxa de coure i d'or, un amb una empremta de moneda d'Isabel II— indica la localització o bé d'un taller de falsificació, o bé d'un amagatall de les seves restes, que falsificava moneda d'or d'Isabel II d'alta qualitat. El fet que la recuperació del material no es duigués a terme en una intervenció arqueològica sistemàtica dificulta la interpretació del conjunt, que es podria relacionar amb el finançament d'alguna facció carlina.

Josep Samon, estudiós local de Vilassar de Dalt i col·laborador del Museu Arxiu de Vilassar, va presentar la comunicació «La màquina de fabricar moneda falsa del Museu Arxiu de Vilassar de Dalt». La conservació d'aquesta peça és realment excepcional i, fins al nostre coneixement, única. El treball de l'investigador ha permès estudiar el funcionament de l'enginy, a més de situar el context de la troballa casual de la peça en una cova o *fresquera* —similar a la trobada a Premià de Dalt, comentada per la ponent anterior— d'una masia veïna. No deixa de ser curiós que el darrer propietari de la masia mantingués la tradició oral familiar que referia el funcionament d'un taller falsari dins els límits de la propietat. La premsa de l'època, com és ben sabut, també referia la intervenció de nombroses màquines d'aquest tipus, així com la d'encuny, de manera que l'estudi d'aquesta peça permet disposar d'una evidència material directa.

La investigadora en numismàtica Montserrat Berdún va presentar la comunicació «Els encunys falsos de sis quartos d'Isabel II del Museu d'Història de Barcelona». Es tracta, com és ben sabut, d'unes peces d'acer gravades al buit amb les estampes de l'anvers i el revers de la moneda que s'havia d'encunyar, i de la seva qualitat depenia la versemblança del producte fals. Aquests exemplars, d'alta qualitat, s'afegeixen a altres peces coetànies conegudes, com ara uns encunys falsaris conservats a l'Arxiu Històric de Cervera —publicats fa uns anys per l'historiador local Josep M. Llobet Portella— o un encuny de duro d'Alfons XII conservat a les col·leccions del GNC del MNAC. No cal dir que l'estudi d'aquestes peces complementa el de la màquina de fabricació esmentada. Tot plegat, per cert, en una època d'industrialització creixent en la qual la Seca Reial de Barcelona incorporava la tecnologia més moderna de tota la monarquia espanyola, que copiava models francesos fabricats a la cèlebre empresa barcelonina La Maquinista Terrestre y Marítima, fundada el 1855.

Finalment, la comunicació «Les pessetes falses de Barcelona (1808-1814) del fons del Gabinet Numismàtic de Catalunya analitzades per mètodes no destructius de raigs X», presentada pel geòleg Ignasi Queralt, científic del CSIC, i pel coordinador de la Jornada, Albert Estrada-Rius, es va centrar en l'aproximació al notable conjunt de pessetes falses que imitaven les peces de Barcelona fabricades a la seca de la ciutat, reoberta durant el període d'ocupació francesa. L'estudi de les peces per un sistema d'anàlisi no destructiu basat en la lectura dels resultats de la irradiació amb raigs X de la superfície de les peces, permet identificar els metalls de fabricació de les peces falses i fer-ne la comparació. Les dades obtingudes, afegides a les altres anàlisis usuals, han permès determinar diferents tipus de falsificació i, en definitiva, detectar diferents tallers de falsificadors que treballaven amb sistemes de fabricació diversos. No oblidem que, mentre que la fabricació de moneda a les seques oficials estava estrictament reglamentada amb normes jurídiques, els tallers falsaris actuaven supeditats a les úniques normes d'intentar imitar de la manera més versemblant les peces oficials, buscant, amb els mitjans i coneixements disponibles, el major guany.

El caràcter inèdit de la majoria d'aportacions, l'interès de les conclusions presentades i debatudes i, especialment, la interconnexió que ofereixen les diverses comunicacions en l'aproximació a la comprensió global del complex i dispar fenomen falsari a la Catalunya del segle XIX, permeten pensar en el projecte d'edició de les actes de la Jornada, que recollirien de manera conjunta aquest feix de coneixement.

Albert Estrada-Rius
Museu Nacional d'Art de Catalunya
Gabinet Numismàtic de Catalunya